



Od reprezentacji do symulacji

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Baudrillard Jean, *Symulakry i symulacja*, tłum. Sławomir Królak, Warszawa 2005.



Od reprezentacji do symulacji

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy zauważasz, że sposób uprawiania filozofii jest także sposobem konstruowania tożsamości człowieka? Nasza tożsamość zmienia się pod wpływem kultury. Nasze przekonania, zachowania, a nawet emocje są powiązane z kontekstem społecznym i politycznym. Filozofowie postmodernistyczni uznali, że tożsamość nie jest nam dana, ale jest konstruowana. A nasz świat to wiele obrazów świata, wiele struktur znaków, które tworzą własne wewnętrzne światy. Taką strukturą znaków jest także świat filozofii.

Twoje cele

- Poznasz postmodernistyczne podejście do rzeczywistości i tożsamości.
- Wyjaśnisz na konkretnych przykładach teorię symulaków Baudrillarda.
- Przeanalizujesz zdanie Foucaulta, że człowiek jest nieustannie konstruowany.
- Poznasz XX-wieczne koncepcje wolności człowieka i przeanalizujesz je w kontekście teorii symulacji.

Przeczytaj

Od reprezentacji do symulacji

Charakterystycznym przejawem myślenia **postmodernistycznego** jest radykalizacja krytyki tradycyjnej **metafizyki** – postmoderniści, jak Derrida, Rorty, Lyotard czy Baudrillard, tropią jej pozostałości w naszych obyczajach i naszym myśleniu o świecie. Derridiański projekt dekonstrukcji operuje rozróżnieniem na różnicę i tożsamość, formułując postulat szukania różnicy tam, gdzie dotychczas szukano tożsamości i podobieństw, na bazie których budowano metafizyczne syntezy, odnajdywano różne istoty, **esencje** i ponadczasowe **idee** oraz prawidłowości. W świecie, o którym mówimy, występują przede wszystkim różnice.

Szczególną i radykalną wersją tego podejścia jest Baudrillardowska **konceptcja symulaków** (łac. *simulacrum* – obraz, pozór). Symulakr jest tu obrazem czy rodzajem mapy symulującej rzeczywistość w ten sposób, że tworzy własną rzeczywistość. Każdy system wiedzy to pewna struktura znaków, które pierwotnie miały reprezentować jakąś rzeczywistość. Baudrillard głosił, że żyjemy w świecie, w którym nastąpiła nadprodukcja znaków (to nieuchronny proces cywilizacyjny), w efekcie czego istnieją już tylko symulakry, które niczego nie przesłaniają ani do niczego nie odsyłają, lecz tworzą własne, wewnętrzne światy, będące naszą obecną rzeczywistością.

Symulakrem jest więc każda **mitologia**, jest nim język sztuki, współczesnej popkultury (np. Disneyland czy Hollywood, które tworzą własną rzeczywistość), ale również języki i systemy odniesień współczesnych, coraz bardziej wyspecjalizowanych dziedzin nauki, gdzie poszczególne pojęcia odnoszą się do coraz trudniejszej do uchwycenia lub całkiem nieuchwytnej realności (np. teoria strun w fizyce).



Na zdjęciu Andy Warhol, jeden z głównych przedstawicieli pop-artu.

Źródło: Jack Mitchell, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Potęga kreacji i autokreacji

W poprzednich epokach sądzono przeważnie, że człowiek jest istotą o wyraźnie określonej konstytucji (tożsamości) i zajmuje określone (właściwe) miejsce w porządku **bytów**.

Friedrich Nietzsche, a następnie egzystencjaliści zakwestionowali ten punkt widzenia,

dowodząc, że człowiek to raczej dynamiczny proces, coś ostatecznie nieuchwytnego. Ten sposób myślenia kontynuują oraz radykalizują filozofowie postmodernistyczni. Człowiek jest nie tylko [nomadem](#), ale również procesem ciągłej, świadomej i nieświadomej kreacji.



Pomarańczowa Alternatywa.

Hasło: PRECZ Z U-PAŁAMI

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Pisma autorów postmodernistycznych obfitują w analizy procesu kreowania tożsamości człowieka przez kulturę, historię i instytucje. Zjawiska te analizuje Michel Foucault. W dziele *Historia szaleństwa w dobie klasycyzmu* ukazał, w jaki sposób oświeceniowa ideologia rozumu doprowadziła do instytucjonalizacji wykluczenia i kontroli w stosunku do tych, którzy nie pasują do dominującego modelu rozumności. W efekcie ludzie postrzegają się jako chorzy czy zaburzeni – nie są jednak tacy „z natury”, ale właśnie w wyniku przyjęcia pewnego usankcjonowanego przez państwowe instytucje modelu postrzegania człowieka. Foucault dowodził, że poszczególne wymiary życia ludzkiego przenikają się – najintymniejsze zachowania, sposób odczuwania i myślenia są kształtowane przez instytucje władzy, stosunki ekonomiczne, różne ideologie.

Polecenie 1

Co oznacza przekonanie Michela Foucaulta o tym, że człowiek jest nieustannie konstruowany?

Współczesne badania z pogranicza psychologii, [socjologii](#) i [antropologii](#) pokazują, że ludzkie obyczaje, przekonania, a także emocje budowane są przez kontekst polityczno-społeczny, w którym żyjemy. W cyklu wykładów z 1982 r. (*Hermeneutyka podmiotu*) Foucault pokazał, że praktyki antycznych filozofów, zwłaszcza stoików, służyły

nie tyle osiągnięciu spokoju ducha, co ukształtowaniu tożsamości (ducha) człowieka. Człowiek nie jest czymś danym, ale konstruowanym. To, kim jesteśmy, jest kształtowane przez uprawianie filozofii w określony sposób, a także przez inne praktyki kulturowe. Sposób prowadzenia rozmowy, nawyk (rygor) lektury w samotności, robienie wieczornego rachunku sumienia, ćwiczenia **ascetyczne** – to tylko kilka przykładów praktyk, które sprawiają, że zmienia się nasze zachowanie, emocje, oceny, a więc my.

Słownik

antropologia

(gr. *anthropos* – człowiek + *logos* – nauka) nauka o człowieku, jego pochodzeniu, rozwoju i różnicowaniu rasowym

ascetyzm

(gr. *askesis* – ćwiczenie, trening) umartwianie się w celu osiągnięcia doskonałości lub zbawienia duszy; wyrzeczenie się przyjemności i wygod

byt

(prasl. *bytъ* – byt) podstawowa, najogólniejsza kategoria filozoficzna, oznaczająca wszystko to, co istnieje, czyli: wszystkie rzeczy w ogóle lub każdą poszczególną rzecz wyróżnioną ze względu na właściwe jej cechy

esencja

(łac. *essentia* – istota, treść) najistotniejsza treść, najważniejszy składnik czegoś; filoz. natura danej rzeczy, decydująca o tym, że jest ona właśnie tą rzeczą, a nie inną

idea

(gr. *idéa* – wyobrażenie, wzór) myśl przewodnia, pomysł

metafizyka

(gr. *ta meta ta physika* – to, co jest po fizyce) dział filozofii zajmujący się bytem jako takim – jego podstawowymi własnościami, leżącymi u podstaw świata, który jest nam dostępny poprzez doświadczenie zmysłowe

mitologia

(gr. *mythos* – legenda + *logos* – nauka) zbiór mitów jakiegoś ludu lub grupy etnicznej składający się na system ich wierzeń religijnych; nauka zajmująca się badaniem mitów

nomada

(łac. *nomadis, nomas* – pasący; fr. *nomade* – koczownik) członek pasterskiego lub łowieckiego ludu prowadzącego koczowniczy tryb życia, głównie w Azji, Afryce i Australii; człowiek często zmieniający miejsce pobytu

pop-art

(ang. *pop(ular) art* – sztuka popularna) kierunek w sztuce współczesnej polegający na tworzeniu kompozycji z przedmiotów codziennego użytku, naśladowujący styl reklam, komiksów itp.

postmodernizm

(łac. *post* – po + fr. *moderne* – nowoczesność) nurt w sztuce, literaturze i filozofii końca XX w. stanowiący krytykę nowoczesnej cywilizacji opartej na idei racjonalnego i jednolitego porządku istniejącego w świecie

socjologia

(łac. *soci(etas)* – społeczeństwo + gr. *logos* – nauka) nauka o społeczeństwie

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem i postaraj się wymienić cechy Disneylandu, które potwierdzają, że miejsce to jest symulakrem.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PpnUjEYkq>

Jean Baudrillard

Symulakry i symulacja

Hiperrzeczywistość i wyobrażeniowość

Disneyland stanowi doskonały model wszystkich splatających się ze sobą porządków symulacji. Jest on w głównej mierze grą iluzji i fantazmatów: Piraci, Pogranicze, Świat Przyszłości itp. Wyobrażony charakter tego świata uznawany jest za powód sukcesu całego przedsięwzięcia. Lecz tym, co przyciąga tłumy, w o wiele większym stopniu jest społeczny mikrokosmos, religijna, zminiaturyzowana rozkosz obcowania z rzeczywistą Ameryką, z jej wadami i radościami. Samochody parkuje się na zewnątrz, wewnątrz stoi się w kolejce, a wychodząc, jest się całkowicie pozostawionym samemu sobie. Jedyną fantasmagorią w tym wyobrażonym świecie jest czułość i stale emanujące z tłumu ciepło oraz dostatek, a nawet nadmiar gadżetów wykorzystywanych do podtrzymywania w tłumie owego grupowego defektu. Kontrastuje to w sposób całkowity z absolutną samotnością parkingu, prawdziwego obozu koncentracyjnego. Inaczej rzecz ujmując: wewnątrz pełen wachlarz gadżetów magnetyzujących tłum, sterujących jego przepływem w odpowiednich kierunkach, na zewnątrz natomiast samotność skierowana na jeden jedyny gadżet: samochód. Przez jakiś niezwykle zbieg okoliczności [...], ów głęboko zamrożony, dziecięcy i infantylny świat został wymyślony i stworzony przez człowieka, który sam został zahibernowany w kriogenicznej kapsule, przez Walta Disneya oczekującego na zmartwychwstanie w temperaturze 180°Celsjusza poniżej zera.

Wszędzie zatem w Disneylandzie rysuje się obiektywny profil Ameryki, nawet w morfologii jednostek i tłumu. Wszystkie wartości obecne są tam w przesadnej, egzaltowanej formie, w zminiaturyzowanej i komiksowej postaci. Zabalsamowane i spacyfikowane. Stąd wynika możliwość ideologicznej analizy Dianeylandu [...], jest panegirikiem na cześć amerykańskich wartości, jako idealistycznego przełożenia kryjącej wewnętrzne sprzeczności rzeczywistości. Oczywista sprawa. Lecz skrywa się tu coś więcej, a ów aspekt „ideologiczny” sam służy właśnie za pretekst, przesłaniając działanie *symulacji trzeciego rządu*: Disneyland istnieje po to, by zataić fakt, że „rzeczywisty” kraj, cała „rzeczywista” Ameryka jest Disneylandem (trochę podobnie jak więzienia, które istnieją po to, by ukryć to, że całe społeczeństwo w swej banalnej wszechobecności ma charakter karceralny). Disneyland przedstawia się jako przestrzeń wyobrażoną, by przekonać nas, że reszta jest rzeczywista podczas, gdy w istocie całe Los Angeles i otaczające je Ameryka, rzeczywistymi już nie są, lecz należą już do porządku hiperrzeczywistości i symulacji. Nie chodzi tu już o fałszywe przedstawienie rzeczywistości (z czym mamy do czynienia w przypadku ideologii), lecz o ukrycie tego, że rzeczywistość nie jest już rzeczywista, a zatem obalenia samej zasady rzeczywistości.

Sfera wyobrażeń otaczająca Disneyland nie jest już ani prawdziwa, ani fałszywa, jest to maszyna przewencyjna, wprawiona w ruch w przeciwnym celu — po to, by ożywić fikcję rzeczywistości. Stąd idiotyzm owej wyobrażeniowości, jej infantylna degeneracja. Świat ten mieni się dziecięcym, chcąc sprawić, byśmy uwierzyli, że dorośli są gdzie indziej, w „rzeczywistym” świecie — po to, by ukryć, że prawdziwy infantylizm jest wszędzie i jest on cechą właściwą samym dorosłym, którzy przybywają tu, by udawać dzieci oraz pielęgnować złudzenia co do własnego rzeczywistego infantylizmu.

Disneyland nie jest zresztą jedynym takim miejscem. Enchanted Village, Magic Mountain, Marin World: Los Angeles otoczone jest ze wszystkich stron tego rodzaju elektrowniami wyobrażeń, które zaopatrują w rzeczywistość [...], którego tajemnica tkwi właśnie w tym, że nie jest już niczym więcej jak tylko siecią nieprzerwanego, nierzeczywistego krążenia, miastem o nieprawdopodobnych rozmiarach, pozbawionym jednak przestrzeni i wymiarów. Tak samo jak elektrownie konwencjonalne i atomowe, tak samo jak studia filmowe, miasto to, które jest tylko niekończącym się scenariuszem i nieprzerwanie kręconym filmem, potrzebuje — jak współczulnego systemu nerwowego — owej dawnej siły wyobrażeń, stworzonych ze znaków dzieciństwa i podrabianych fantazmatów.

Polecenie 2

Czy zgadasz się z Baudrillardem, że żyjemy w świecie, w którym nastąpiła nadprodukcja znaków? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Polecenie 3

Czy potrafisz wyjaśnić teorię symulaków Jeana Baudrillarda na innych przykładach?

Prezentacja TED

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładem i zastanów, czy wszechobecne w świecie symulakry wpływają na zmianę sposobu postrzegania wolności. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DW9snb10u>

Prezentacja TED: Wolność.

Wykłada prof. Tadeusz Gadacz.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Wolność*.

Ćwiczenie 1

W swoim wykładzie prof. Gadacz mówi o dwóch przesądach związanych z wolnością. Przyporządkuj do tych przesądów argumenty przemawiające za ich nieprawdziwością.

Wolność jest samowolą/wolność jako walka i spór

Do bycia wolnym prowadzi nauka współpracy.

Wolność jest kategorią dialogiczną.

Wolność jako autonomia

Wzajemna współpraca prowadzi do obdarowania wolnością.

Wzajemna współpraca prowadzi do obdarowania wolnością.

Wolność jest relacją międzyosobową.

Wolność pojawia się, gdy inny pojawia się w naszym świecie.

Wolność apeluje do wolności innego.

Wolność wymaga współpracy z innymi.

Autentyczna wolność wpływa z najgłębszej głębi indywidualnej.

Polecenie 2

Wytłumacz, dlaczego wolność ma charakter relacyjny. Czy jesteś w stanie dostrzec relacyjność wolności w opisanym przez Baudrillarda Disneylandzie?

Polecenie 3

Dlaczego wolność może być postrzegana jako przesąd lub mit? Podaj przykłady takiego myślenia o wolności i ustosunkuj się do nich.

Ćwiczenie 2

Znasz już teorię symulaków Baudrillarda. Po wysłuchaniu wykładu prof. Gadacza spróbuj uzupełnić poniższy tekst i zastanów się, która z idei wolności była najbliższa francuskiemu filozofowi.

Baudrillard głosił, że żyjemy w świecie, w którym nastąpiła nadprodukcja znaków, w efekcie czego istnieją już tylko , które do niczego nie odsyłają, lecz tworzą własne , które uważamy za naszą rzeczywistość. Baudrillard przeprowadza wstrząsającą analizę problematyki wolności. Mówi o wolności jak o jednym z czy jak o surowcu kopalnym. Ilustruje przemianę wolności w surowiec, w . U źródeł tej refleksji Baudrillarda o wolności leży silne przekonanie, że człowiek zamienił ją w , że stała się ona {wartością wirtualną} i nie uczestniczy w żadnej formie transcendencji albo realnej wymiany. Wolność, o której pisze Baudrillard, jest zatem kolejnym i jako najlepiej można ująć wolność metaforycznie i wskazać, jak została zdekonstruowana.

mitem

dóbr konsumpcyjnych

towar

symulakrum

symulakry

mit

wewnętrzne światy

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Od reprezentacji do symulacji

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Pojęcie filozofii. Uczeń:

2) wymienia i charakteryzuje ważniejsze dyscypliny filozofii: metafizyka (ontologia), epistemologia, etyka, filozofia przyrody, antropologia filozoficzna, teologia filozoficzna, filozofia piękna i sztuki (estetyka), filozofia polityki;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

7. Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Uczeń:

2) wyjaśnia heglowską koncepcję wolności jako uświadomionej konieczności oraz koncepcję dziejów jako postępu w uświadomieniu wolności;

9. Friedrich Nietzsche. Uczeń:

2) wyjaśnia pojęcia woli mocy i nadczłowieka;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Poznasz postmodernistyczne podejście do rzeczywistości i tożsamości.
- Wyjaśnisz na konkretnych przykładach teorię symulaków Baudrillarda.
- Przeanalizujesz zdanie Foucaulta, że człowiek jest nieustannie konstruowany.
- Poznasz XX-wieczne koncepcje wolności człowieka i przeanalizujesz je w kontekście teorii symulacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- poznaje wizję rzeczywistości i tożsamości postmodernistycznej;
- zagłębia się w teorii symulaków Baudrillarda oraz potrafi podać jej przykłady;
- analizuje człowieka, poprzez pryzmat kreowania jego tożsamości przez kulturę, historię i instytucje;
- poznaje XX-wieczne koncepcje wolności człowieka i zestawia je z teorią symulacji.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- praca z tekstem;
- dyskusja;
- audiobook;
- prezentacja TED.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Od reprezentacji do symulacji”. Prosi uczestników zajęć o wykonanie ćwiczenia nr 1 z sekcji „Prezentacja TED” na podstawie audiobooka oraz prezentacji z udziałem prof. Tadeusza Gadacza.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformę i wyświetla na tablicy stronę tytułową e-materiału. Przedstawia uczniom temat lekcji oraz jej cele, a następnie wspólnie z nimi określa kryteria sukcesu.
2. **Pytanie otwarte.** Nauczyciel loguje się na platformę, wybiera odpowiedni e-materiał i przystępuje do czynności organizacyjnych. Uczniowie również logują się w systemie i dołączają do grupy. Po podaniu tematu lekcji nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej wybrane pytanie otwarte z e-materiału, na które następnie uczniowie indywidualnie udzielają odpowiedzi. Nauczyciel, korzystając ze swojego panelu użytkownika, odczytuje na głos wybraną odpowiedź lub odpowiedzi i rozpoczyna dyskusję.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie przystępują do cichego czytania tekstu e-materiału. Indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują w zeszytach minimum pięć pytań do tekstu. Uwaga: każde z pytań musi rozpoczynać się od słowa „dlaczego”. Następnie zadają swoje pytania dowolnie wybranej osobie z klasy i odpowiadają na nie. Nauczyciel może wybrać jedno z pytań do zadania domowego.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Wybrany uczeń odczytuje treść polecenia: 1, 2 i 3. Klasa dzieli się na grupy i opracowuje propozycje odpowiedzi. Przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.
3. **Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Prezentacja TED”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla pytanie otwarte z e-materiału, a uczniowie ponownie na nie odpowiadają, zapisując swoje wnioski. Nauczyciel wybiera najciekawsze odpowiedzi, porównuje je z poprzednimi i prosi ich autorów o komentarz.

2. Nauczyciel wyświetla na tablicy ćwiczenie 1, a uczniowie udzielają odpowiedzi.
Następnie na tablicy interaktywnej wyświetlone zostają wyniki obu ankiet. Wybrany lub chętny uczeń porównuje zestawienie i wyjaśnia, z czego wynikają różnice w odpowiedziach.

Praca domowa:

1. Uczniowie odpowiadają pisemnie na pytanie: *Dlaczego wolność może być postrzegana jako przesąd lub mit? Podaj przykłady takiego myślenia o wolności i ustosunkuj się do nich.*

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Zielewska B., *Dialog we współczesnej edukacji filozoficznej*, Olsztyn 2002.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do podsumowania lekcji.